

Συμεών Μ. Δοντάς

ΡΟΔΟΣ

Εκατό Χρόνια Φωτογραφίας

1850 - 1950

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

ΡΟΔΟΣ 1850-1950
Εκατό Χρόνια Φωτογραφίας

Συμεών Μ. Δοντάς
Χειρουργός Οδοντίατρος
Αφάντου, Ρόδος 85103
Τηλ. 22410.51.888, 6938.060.340

ISBN 978-960-456-213-8

© Copyright, Συμεών Δοντάς
Νοέμβριος 2012, Θεσσαλονίκη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία	Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ
Εκτύπωση	18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας
Βιβλιοδεσία	Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19
	Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:
Στοά του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5), 105 64 Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210.3211.097

ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΧΟΝΔΡΙΚΗ:
Ασκληπιδίου 60, 114 71 Αθήνα
Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

Προλογικό Σημείωμα

ΡΟΔΟΣ 1850-1950: Εκατό χρόνια φωτογραφίας

Μόλις δύο χρόνια πέρασαν από τότε που ο φίλος κι εκλεκτός συγχωριανός μου Συμεών Δοντάς έδωσε τα συγγραφικά του διαπιστευτήρια με το πρώτο του βιβλίο με τίτλο, «ΑΦΑΝΤΟΥ. Ταξίδι στο χρόνο». Μαζί, και τα πρώτα δείγματα γραφής του ταλέντου του στο να καταγράφει και να περιγράφει, με τρόπο συναρπαστικό, γεγονότα της ιστορίας και της λαογραφίας της γενέτειράς του, πλαισιωμένα με πλούσιο και δυσεύρετο φωτογραφικό υλικό που, επί χρόνια, με υπομονή και μεράκι μπόρεσε να συλλέξει.

Το αναγνωστικό κοινό και ιδιαίτερα εκείνο της γενέτειράς του και της αφαντενής ομογένειας ανά τον κόσμο, συγκινήθηκε κι εκτίμησε το έργο αυτό, γιατί οι παλιοί ένοιωσαν τη νοσταλγία και τις μνήμες τους να ζωντανεύουν, ενώ οι νεότεροι έμαθαν για γεγονότα και καταστάσεις που δεν βίωσαν, αλλά που σημάδεψαν τους γονείς και τους παππούδες τους, τα δίσεκτα χρόνια της σκλαβιάς και τις πρώτες, μετά την απελευθέρωση της Δωδεκανήσου, δεκαετίες.

Σήμερα, πιο πλούσιος σε γνώσεις και εμπειρίες, ο Συμεών παρουσιάζεται ξανά στο συγγραφικό στίβο, προσφέροντάς μας το δεύτερό του πόνημα με τίτλο «Ρόδος 1850-1950: Εκατό χρόνια φωτογραφίας», διευρύνοντας έτσι το θεματικό του ορίζοντα στην πόλη της Ρόδου και στα χωριά της, σε δύο βασικές ιστορικές περιόδους της πολυτάραχης ζωής του νησιού μας, την Τουρκοκρατία και την Ιταλοκρατία.

Το σημαντικό αυτό βιβλίο, ουσιαστικά φωτογραφικό άλμπουμ, με 400 περίπου συλλεκτικές φωτογραφίες, πλαισιωμένες με εισαγωγικά κι επεξηγηματικά κείμενα, καλύπτει μια χρονική διάρκεια εκατό (100) ετών και χωρίζεται σε τρεις επί μέρους ενότητες:

Η πρώτη, καλύπτει τα τελευταία 62 χρόνια της τουρκοκρατίας 1850-1912, η δεύτερη, ολόκληρη την περίοδο της ιταλικής κατοχής 1912-1943 και η τρίτη, την περίοδο 1943-1950, από τη γερμανική και βρετανική κατοχή, την ελληνική στρατιωτική διοίκηση, μέχρι και τα πρώτα δύο χρόνια από την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στον εθνικό κορμό (7 Μαρτίου 1948).

Οι φωτογραφίες της πρώτης και μεγαλύτερης περιόδου, της τουρκοκρατίας, 1850-1912, είναι έργο των πρώτων περιηγητών-φωτογράφων που ταξιδεύοντας στον κόσμο της Ανατολής, το λεγόμενο «Μεγάλο Ταξίδι», επισκέπτονταν και την Ελλάδα, αλλά και το νησί της Ρόδου, που αν και επαρχία μιας παρηκμασμένης οθωμανικής αυτοκρατορίας, αποτελούσε πάντα πόλο έλξης

των περιηγητών για το ένδοξο ιστορικό της παρελθόν, τις μοναδικές της αρχαιότητες, τα αναρίθμητα έργα τέχνης, αλλά και για τα μεγαλόπρεπα ιπποτικά της μνημεία. Δεν έλειψαν όμως και περιπτώσεις που στο ενδιαφέρον των περιηγητών αυτών ενυπήρχε και η ιδιοτέλεια και το προσωπικό όφελος.

Οι πρώτοι ξένοι περιηγητές, συνοδευόμενοι από φωτογράφους, «παθιασμένους» οπαδούς των ταξιδιών ή σε ειδική αποστολή από τα μεγάλα έντυπα του εξωτερικού, έφταναν στην Ελλάδα με ογκώδεις μηχανές και βαρύ εξοπλισμό, ύστερα από ένα μακρύ και κοπιαστικό ταξίδι, έτοιμοι να αντιμετωπίσουν κατά τη διαμονή τους πολλά προβλήματα προκατάληψης, ακόμα και συνεννόησης με τους κατοίκους και τους ντόπιους δραγουμάνους.

Είναι η εποχή που η τέχνη της φωτογραφίας διανύει τα πρώτα της βήματα και με την τεχνική της εξέλιξη, ο φακός των φωτογράφων-περιηγητών καταγράφει και αποτυπώνει γεγονότα του παρελθόντος αλλά και του παρόντος του νησιού και της πόλης μας, αποτελώντας συνάμα και σημαντική πηγή για τη μελέτη της ιστορίας του τόπου μας. Τα ονόματα αυτών των πιονέρων της σύγχρονης τέχνης, της φωτογραφίας, που από τα πιο πρωτόγονα μέσα των αρχών του 19ου αιώνα, έφτασε σήμερα με την ιλιγγιώδη εξέλιξη της τεχνολογίας να κατακτήσει επιτεύγματα που μόλις πριν από λίγα χρόνια θα ανήκαν στη σφαίρα της φαντασίας και του μύθου, καταγράφονται στο εισαγωγικό κεφάλαιο με τίτλο «Φωτογραφίζοντας τη Ρόδο».

Οι φωτογραφίες της δεύτερης περιόδου, 1912-1943, που συμπίπτει με την ιταλική κατοχή της Δωδεκανήσου, γίνονται, κυρίως, από επαγγελματίες φωτογράφους υπό την εποπτεία της ιταλικής κυβέρνησης κι έχουν, εκτός των άλλων, έντονο προπαγανδιστικό χαρακτήρα. Οι Ιταλοί ήθελαν να προβάλουν μέσω και των φωτογραφιών τις καίριες επεμβάσεις τους στην πολεοδομική αναμόρφωση της πόλης της Ρόδου, αλλά και έμμεσα να αποδείξουν την δήθεν ιστορική συνέχεια και κληρονομιά της ιπποτικής περιόδου και άρα τη νομιμοποίηση της παρουσίας τους στη Ρόδο. Να σημειώσουμε ότι στην ενότητα αυτή περιέχονται και αρκετές φωτογραφίες χαρακτηριστικές της ζωής στην ύπαιθρο και στα χωριά του νησιού της Ρόδου.

Οι φωτογραφίες της τρίτης και πιο σύντομης περιόδου 1943-1950, είναι έργο Ελλήνων και κυρίως Ροδίων και Δωδεκανησίων φωτογράφων, για πολλούς από τους οποίους αναφέρονται τα ονόματα και η δράση τους στο πρώτο εισαγωγικό κείμενο, ως ελάχιστο φόρο τιμής στους πρωτοπόρους φωτογράφους του τόπου μας. Παράλληλα, είναι σημαντικό ότι με τα στοιχεία αυτά, ο συγγραφέας καταγράφει και αναδεικνύει μεγάλο μέρος από την ιστορία της φωτογραφικής τέχνης στη Ρόδο και τα Δωδεκάνησα.

Όμως, σπουδαία ιστορική πηγή, πριν από τους περιηγητές-φωτογράφους, αποτελούν και οι εντυπώσεις των επαγγελματιών ευρωπαϊών περιηγητών της Ρόδου, οι οποίοι μας άφησαν κείμενα με γλαφυρές περιγραφές, εμπλουτίζοντας έτσι την περιηγητική ή ταξιδιωτική λογοτεχνία, πλαισιωμένη με σκίτσα,

σκαριφήματα, χάρτες και κομψές γκραβούρες. Αρκετοί από τους περιηγητές αυτούς αναφέρονται στο μνημειώδες έργο του αείμνηστου Χριστόδουλου Παπαχριστοδούλου, «Ιστορία της Ρόδου, από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου», όπως επίσης συναρπαστικά κείμενα ευρωπαίων περιηγητών περιέχονται στο εξαιρετικό βιβλίο των Αντώνη Μαΐλλη, Κώστα Σκανδαλίδη και Κώστα Τσαλαχούρη, με τίτλο «Η Ρόδος τον 19ο αιώνα».

Συμπερασματικά, η συμβολή του βιβλίου «Ρόδος 1850-1950: Εκατό χρόνια φωτογραφίας», είναι μια ακόμα σημαντική μαρτυρία για την ιστορία της Ρόδου, ιδωμένη μέσα από μια διαφορετική οπτική, τη φωτογραφική ματιά, αφού μέσα από τις υπέροχες φωτογραφίες που περιέχονται στις 280 σελίδες του, ξεδιπλώνονται, σαν σε κινηματογραφική ταινία μπροστά στα μάτια του αναγνώστη, μοναδικές σελίδες της ιστορίας αλλά και της καθημερινής ζωής των κατοίκων της Ρόδου και αυτή ακριβώς είναι η αξία του.

Θα αποφύγω τη λεπτομερή ανάλυση του περιεχομένου του βιβλίου, αφήνοντας στον αναγνώστη την ικανοποίηση να νοιώσει συνεπιβάτης σ' αυτό το φωτογραφικό οδοιπορικό και να βιώσει μιαν άλλη διάσταση της ιστορίας της πόλης και του νησιού μας όταν, διαβάζοντας τα προλογικά και ενδιάμεσα κείμενα που πλαισιώνουν σαν σε ιστορική κορνίζα το σπάνιο φωτογραφικό του υλικό, θα αναγνωρίσει ή θα μάθει σημαντικά στοιχεία από την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας.

Φίλε Συμεών, σ' ευχαριστούμε θερμά που μας έβαλες στη μηχανή του χρόνου και μας ταξίδεψες και πάλι, στο χθες, της ιστορίας μας. Προσωπικά, ιδιαίτερος σε ευχαριστώ, γιατί με τίμησες με το να μου αναθέσεις να προλογίσω το νέο σου βιβλίο. Να'σαι καλά, και πάντα δημιουργικός στη ζωή σου.

Νίκος Νικολάου

*Επ. πρόεδρος Στέγης Γραμμάτων
και Τεχνών Δωδεκανήσου*

Σημείωμα του Συγγραφέα

Το νησί της Ρόδου είχε την τύχη να φωτογραφηθεί όσο κανένα άλλο. Η φύση το προίκισε με ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές και η ιστορία το ευλόγησε με θρύλους και παραδόσεις ξακουστές σε ολόκληρο τον κόσμο.

Σκοπός του βιβλίου είναι να καλυφθεί μια περίοδος εκατό χρόνων, από το 1850 οπότε υπολογίζεται ότι έγινε εκεί η πρώτη φωτογραφία, μέχρι το 1950, χρονολογία που σηματοδοτεί το τέλος της δουλείας αιώνων μετά τα γεγονότα της απελευθέρωσης και της ενσωμάτωσης με την Ελλάδα.

Οι δυσκολίες της προσπάθειας ήταν δύο. Αφενός η έλλειψη επαρκών πηγών για την ζωή και την δράση των φωτογράφων των χρόνων εκείνων και αφετέρου, η πληθώρα φωτογραφιών από επαγγελματίες και ερασιτέχνες φωτογράφους που έπρεπε να ταυτοποιηθούν και να χρονολογηθούν.

Έτσι αποφασίστηκε να δημοσιευθούν οι σημαντικότερες φωτογραφίες της πόλης και της υπαίθρου, οι περισσότερες από τις οποίες προέρχονται από την προσωπική μου συλλογή. Οι υπόλοιπες αντλήθηκαν από μουσεία και ιδρύματα στην Ελλάδα και το εξωτερικό, φίλους συλλέκτες και συγγενείς των παλιών ντόπιων φωτογράφων. Πρόθεση ήταν να αναδειχθεί πρωτίστως η εικόνα και έτσι οι φωτογραφίες τοποθετήθηκαν σε μια χρονική και θεματική αλληλουχία, διανθισμένες με μικρά επιλεκτικά κείμενα περιηγητών και συγγραφέων της εποχής.

Η προσπάθεια όμως αυτή δεν θα ήταν ολοκληρωμένη αν δεν υπήρχε αναφορά στους φωτογράφους, στους αφανείς αυτούς ήρωες στους οποίους οφείλονται όλες αυτές οι μοναδικές αποτυπώσεις του χρόνου. Προορισμένος να βρίσκεται πίσω από τη μηχανή, ο φωτογράφος κλειδώνει το χρόνο, τον

ακινητοποιεί και μας τον παραδίνει αποτυπωμένο στο φωτογραφικό χαρτί. Έτσι ο καθένας από αυτούς μας διηγείται και μία ιστορία που αργότερα μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη πηγή γνώσης του παρελθόντος. Μια ιστορία που την είδαν καθαρή όπως την φωτίζει ο ήλιος και πρώτοι αυτοί ανάμεσα σε άλλους είδαν τη Ρόδο του περασμένου αιώνα να αλλάζει και να μεταμορφώνεται.

Κάθε προσπάθεια έχει και τους συντελεστές της και γι' αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω, κατ' αρχήν την οικογένεια μου, τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου για την συμπαράσταση και το ενδιαφέρον τους.

Την αγαπημένη μου φίλη συγγραφέα Μάγδα Μαριά που και αυτή τη φορά έδωσε τον καλύτερο της εαυτό για την αισθητική του λευκώματος.

Τον αγαπητό Νίκο Νικολάο, επίτιμο πρόεδρο της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου, που είχε την ευγενή καλοσύνη να προλογίσει το βιβλίο μου.

Τους φίλους συλλέκτες Φραγκίσκο Κουλούμπρη, Μανώλη Χατζησταματίου, Κώστα Κογιόπουλο, Γεώργιο Κωνσταντάκη, Aron Hasson, Σάββα Πίσσα, Γεώργιο Νικολίτση και τον πρόωρα χαμένο Αντώνη Μαΐλλη.

Τους συγγενείς των φωτογράφων Λουκά Κυραμαριό, Βασίλειο Σακελλαρίδη, Αγαπητό και Κατερίνα Γιαλλουράκη και Νικόλαο Νιμορακιωτάκη.

Τους αγαπητούς Γεώργιο Μπάρδο, Μανώλη Βαζούκο, Σαδή Νασούχογλου και Κώστα Τσαλαχούρη.

Τους Γεώργιο Οικονομίδη και Ιωάννη Καραγεωργίου για την βοήθεια τους.

Τέλος, ευχαριστώ τις εκδόσεις Ζήτη για την επιμελημένη έκδοσή τους.

Φωτογραφίζοντας τη Ρόδο

Ο Δρ. E. Slaughter, από την Ιρλανδία, γιατρός στο ατμόπλοιο *Victoria*, είναι ένας ενθουσιώδης ερασιτέχνης φωτογράφος, και όταν το πλοίο φτάνει στη Ρόδο παίρνει μαζί την φωτογραφική του μηχανή. Δυσκολεύτηκε όμως να εξηγήσει στους ντόπιους ότι ήθελε να διατηρήσουν την φυσικότητα και την ηρεμία τους, ώσπου ένας τούρκος στρατιώτης ευγενικά παρενέβη και βοήθησε το γιατρό να τακτοποιήσει μία ομάδα απ' αυτούς και να τους κρατήσει ακίνητους, όσο χρειαζόταν για την λήψη της φωτογραφίας. Η περιέργεια των ντόπιων ήταν όμως τόσο μεγάλη που αμέσως μετά όρμηξαν επάνω στην φωτογραφική μηχανή και προσπαθούσαν να δουν στο εσωτερικό του κουτιού, αναγκάζοντας το γιατρό να επιστρέψει χωρίς άλλη καθυστέρηση πίσω στο πλοίο.

(Από το αγγλικό περιοδικό *THE GRAPHIC*, τον Οκτώβριο του 1888)

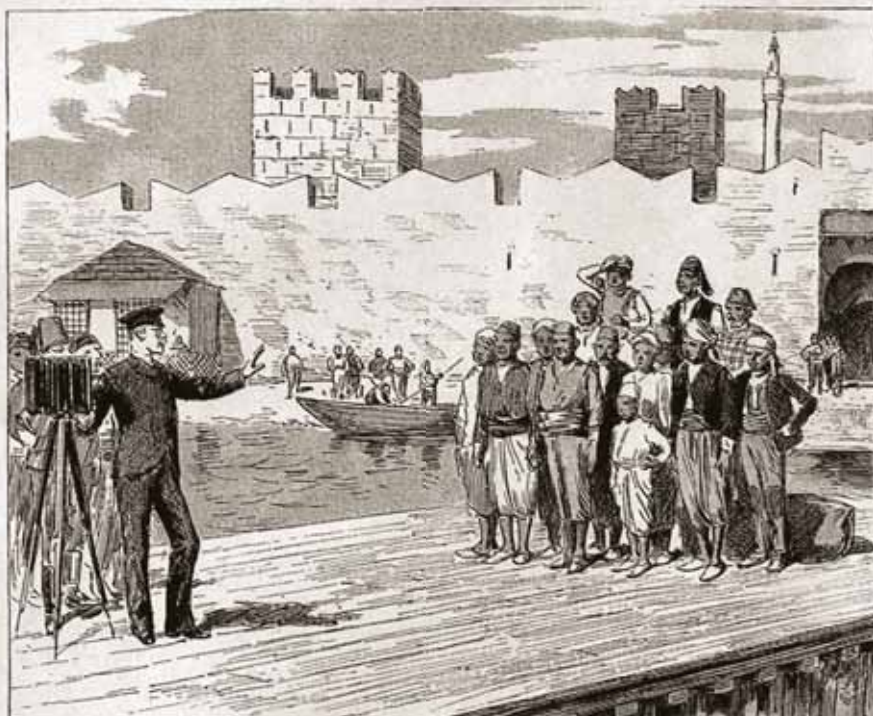
HE IS VIEWED WITH INTEREST, NOT UNMIXED WITH AWE, BY THE NATIVES ON LANDING

AND ENDEAVOURS TO EXPLAIN THAT HE WANTS TO TAKE A GROUP OF THEM

IN WHICH TASK, AND IN GROUPING THEM ARTISTICALLY, HE RECEIVES ABLE AND VALUABLE ASSISTANCE FROM AN INTELLIGENT SOLDIER

THIS BEING SATISFACTORILY ARRANGED, THE DOCTOR CRIES "STEADY!" AND THE WHOLE THING IS DONE

CURIOSITY TO SEE THE INTERIOR ECONOMY OF THE CAMERA THEN PREVAILS

AND OUR DOCTOR THINKS IT THE BEST PLAN TO RETURN QUIETLY TO THE BOAT WITHOUT FURTHER DELAY

Με την εφεύρεση της φωτογραφικής μηχανής το 1839 και την εξέλιξη της τέχνης της φωτογραφίας, η Ελλάδα χρησιμοποιείται ως ενδιαμέσος σταθμός των πρώτων περιηγητών-φωτογράφων που ταξιδεύουν στην Αίγυπτο, τη Συρία και την Κωνσταντινούπολη (Grand Tour), καθώς είχε γίνει μόδα για την εποχή εκείνη η επίσκεψη και εξερεύνηση της Ανατολής. Η Ρόδος αν και μια μικρή επαρχία της παρακμάζουσας Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αποτελούσε πόλο έλξης των ταξιδιωτών λόγω των αρχαιοτήτων της και των μεγαλόπρεπων ιπποτικών μνημείων.

Το 1850, ο Άγγλος υποπλοίαρχος - γιατρός Claudius Galen Wheelhouse ήταν ο πρώτος φωτογράφος που απαθανάτισε τον πύργο του Naillac πριν από την κατάρρευση του από τον σεισμό και τοπία της Μεσαιωνικής πόλης. Ο Wheelhouse υπηρετούσε ως χειρουργός στη θαλαμηγό Gitana, στην οποία επέβαιναν ο Λόρδος Lincoln και άλλοι ευγενείς. Ο ερασιτέχνης φωτογράφος Wheelhouse συγκέντρωσε τις καλοτυπίες που τράβηξε και εξέδωσε ένα λεύκωμα με τον τίτλο *Eastern Photographs, Photographic Sketches from the Shores of the Mediterranean*.

Ο Άγγλος αρχαιολόγος Charles Newton, υποπρόξενος το 1852 στη Μυτιλήνη, έφθασε στη Ρόδο τον Απρίλη του 1853 για να αντικαταστήσει τον Πρόξeno της Αγγλίας εδώ. Κατά την παραμονή του στη Ρόδο συνοδευόταν από τον Άγγλο διπλωμάτη Dominic Ellis Colnaghi, ιστορικό τέχνης και ερασιτέχνη φωτογράφο, με τη βοήθεια του οποίου τράβηξε ορισμένες καλοτυπίες οι οποίες δυστυχώς δεν διασώθηκαν. Υπήρχαν όμως γκραβούρες που φιλοτεχνήθηκαν από τις φωτογραφίες που τραβήχτηκαν και δημοσιεύθηκαν στο βιβλίο του C.T. Newton, με τον τίτλο *Travels and Discoveries in the Levant* το 1865. Ορισμένες φωτογραφίες τραβήχτηκαν από τον Walter Severn ζωγράφο και αδελφό της γυναίκας του Newton, κατά την περίοδο της παραμονής και φιλοξενίας του στη Ρόδο.

Το 1857 ο Σκωτσέζος φωτογράφος James Graham, μετά την επιστροφή του από την Αίγυπτο, σταμάτησε στη Ρόδο για να απαθανάτισει σε χαρτί άλατος δύο φορές την οδό Ιπποτών, πιθανά να είναι οι μοναδικές φωτογραφίες από το ταξίδι του στην Ελλάδα.

Ο Άγγλος Francis Bedford συνοδεύοντας το 1862 τον πρίγκηπα της Ουαλίας και μετέπειτα βασιλέα Εδουάρδο Ζ' σε ένα εκπαιδευτικό ταξίδι στην Εγγύς και Άπω Ανατολή, τράβηξε συνολικά 210 φωτογραφίες με την βοήθεια του γιού του William. Από αυτές, οι 172 εκτυπώθηκαν σε μεγάλο μέγεθος και περιελήφθηκαν σε ένα τετράτομο βιβλίο με τον τίτλο *Photographic Pictures made by Francis Bedford during the tour of the East, in which he accompanied H.R.H. the Prince of Wales*. Στο νησί της Ρόδου πραγματοποίησαν τρεις λήψεις τον Μάιο του 1862.

Το 1873 κατά την διάρκεια της Παγκόσμιας Έκθεσης της Βιέννης, παρουσιάστηκε από τον Φραγκολεβαντίνο φωτογράφο Pascal Sebah ένα φωτογραφικό λεύκωμα με τον τίτλο *Les Costumes populaires de la Turquie en 1873*, στο οποίο περιελάμβανε φωτογραφίες από όλες τις εθνότητες που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία και τις εθνικές ενδυμασίες τους. Στη Ρόδο φωτογράφησε Μουσουλμάνους και Εβραίους με τις παραδοσιακές τους ενδυμασίες. Μετά το θάνατο του Pascal Sebah η επιχείρηση περιήλθε στο γιο του Jean, ο οποίος το 1890 συνεργάστηκε με τον Γάλλο Policarpe Joaillier και το φωτογραφείο συνέχισε με την επωνυμία Sebah & Joaillier. Στη Ρόδο πραγματοποίησαν φωτογραφικές λήψεις από το μουσουλμανικό σχολείο και απαθανάτιση των μαθητών του.

Την περίοδο 1858-1865 εργάστηκε στη Ρόδο ο Αλσατός August Salzmann, ο οποίος με την ιδιότητα του αρχαιολόγου-αρχιτέκτονα έκανε ανασκαφές και αποκάλυψε την αρχαία νεκρόπολη της Καμείρου. Ο Salzmann εκτός από αρχαιολόγος-αρχιτέκτονας ήταν και μουσικός, ζωγράφος και για τις ανάγκες των αρχαιολογικών καταγραφών έμαθε και την τεχνική της φωτογράφισης. Το 1875 κυκλοφόρησε το βιβλίο του με τον τίτλο *Necropole de Camiros-Journal de Fouilles exécutées dans cette Necropole pendant les Années 1858 à 1865*. Το βιβλίο περιελάμβανε επιχρωματισμένες κολλοτυπίες οι περισσότερες από τις οποίες απεικόνιζαν αρχαιολογικά ευρήματα.

Ο Γάλλος Felix Bonfils και ο γιός του Adrien, σε ένα από τα ταξίδια τους στην Ελλάδα μεταξύ του 1878-1882 επισκέφθηκαν και τη Ρόδο για να την φωτογραφίσουν. Την ίδια περίοδο επισκέπτονται τη Ρόδο φωτογράφοι από τη Σμύρνη όπως ο γαλλικής καταγωγής L.J. Rubellin με το γιο του Edmond, από την Βυρηττό ο Ιταλός Tancrede R. Dumas, και ο ρωσικής καταγωγής Alexander Svoboda.

Από το 1881 έως και το 1884, ο Otto Beendorf επικεφαλής του Ινστιτούτου Κλασικής Αρχαιολογίας της Βιέννης, μαζί με τους Felix von Luschan, George Niemann, Karl Graf Lanckoronski και τον φωτογράφο της Αυλής Wilhelm Burger, πραγματοποίησαν τρεις αρχαιολογικές αποστολές στη Λυκία νοτιοδυτικά της Τουρκίας. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης αποστολής, από τον Δεκέμβρη του 1882 έως τον Ιανουάριο του 1883 τράβηξαν συνολικά 22 αλμπουμίνες από τη Λίνδο και τα περίχωρα της.

Στα τέλη του 19ου αιώνα μια νέα τεχνική-μόδα εμφανίζεται στο χώρο της φωτογραφίας, είναι η καρτ-ποστάλ (carte postale), που έμελλε να ανοίξει το δρόμο για μια φθηνότερη επικοινωνία μεταξύ των λαών. Ο Γάλλος επιχειρηματίας και εφευρέτης μιας τυπογραφικής μεθόδου Louis Geisler επισκέφθηκε τη Ρόδο το 1890 και φωτογράφησε αρκετά από τα τοπία της. Απ' αυτά 6-7 κυκλοφόρησαν στα τέλη του 19ου αιώνα σε καρτ-ποστάλ. Πολλές καρτ-ποστάλ με πρώιμες φωτογραφίες της Ρόδου κυκλοφόρησαν την περίοδο αυτή με άγνωστο το όνομα του εκδότη.

Το 1894 επισκέφθηκε τη Ρόδο ο μηχανικός, γεωλόγος και περιηγητής Μ. Louis de Launay στα πλαίσια επιστημονικών αποστολών. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Ρόδο τράβηξε αρκετές φωτογραφίες ορισμένες από τις οποίες δημοσιεύθηκαν το 1900 με την μορφή σχεδίων στο βιβλίο *Le tour du monde*.

Φωτογραφίες της Ρόδου δημοσιεύθηκαν επίσης από τον Γερμανό αρχαιολόγο Hiller von Gaertringen, στο βιβλίο *Thera* που εκδόθηκε το 1899, και αφορούσαν κυρίως τις ανασκαφικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 1895-1898.

Το 1902 μια αρχαιολογική αποστολή από την Δανία με επικεφαλής τον καθηγητή K.F. Kinch και με βοηθούς τους Blinkenberg και Nilsson, πραγματοποίησαν ανασκαφές στην ακρόπολη της Λίνδου και στη Νότια Ρόδο. Τις φωτογραφίες από τις ανασκαφές και εξερευνήσεις τους δημοσίευσαν στο βιβλίο με τίτλο *Results of the Carlsberg Foundation excavations in Rhodes 1902-1914*.

Στις αρχές του εικοστού αιώνα ο πρόξενος της Γαλλίας στη Ρόδο Fradin de Belabre, εκδίδει το βιβλίο *Rhodes of the Knights* (1908), με πολλές φωτογραφίες τραβηγμένες από τον ίδιο.

Τα τελευταία χρόνια της τουρκικής κατοχής πολλοί περιηγητές επιδίδονται στην προσιτή πλέον τέχνη της φωτογραφίας, όπως οι Gustave Fougères & Louis Merle, Fradelle & Young, οι γιατροί F.G. Clemow και E. Slaughter, ο αρχιτέκτονας Roy Lucien, και ο E.M. Forster. Επίσης ο φωτογράφος του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου F. v. Holbach. Δραστηριοποιούνται ακόμη στο νησί ο φωτογράφος Αριστοτέλης Ηλιάδης και οι Τούρκοι Ιμπραήμ Χουλουσή, Σεβκέτ Μαχίρ και το φωτογραφείο «Χιλάλ».

Με την κατάληψη της Δωδεκανήσου από τους Ιταλούς το 1912, το ρόλο της προπαγάνδας, ότι δηλαδή οι νέοι κατακτητές αποτελούν την συνέχεια της ιπποτικής περιόδου, αναλαμβάνει ο επίσημος φωτογράφος του ιταλικού στρατού Arturo Faccioli, από το Belgirate της Novara. Ο Faccioli, εργάστηκε στη Ρόδο για έξι μήνες και αποτύπωσε με επιτυχία όλα τα ιπποτικά μνημεία, αλλά και τοπία όλων των ιταλοκρατούμενων νησιών. Αποτέλεσμα της δουλειάς αυτής ήταν η δημιουργία δύο λευκωμάτων, το ένα με ηλιογραφίες το 1913 με τον τίτλο *Le isole dell' Egeo occupate dalle Armie Italiane*. Και ένα δεύτερο το 1915 με τον τίτλο *La cinta fortificata di Rodi*. Το λεύκωμα περιείχε 78 επικολλημένες φωτογραφίες των οχυρώσεων της Μεσαιωνικής πόλης.

Από τις πρώτες μέρες της ιταλικής κατοχής, δραστηριοποιούνται στη Ρόδο οι φωτογράφοι H. Masse και Husni Effendi οι οποίοι φωτογράφισαν την απόβαση των ιταλικών στρατευμάτων και εξέδωσαν αρκετές χρωμολιθόγραφες καρτ-ποστάλ. Ο Husni Effendi διετέλεσε και ως ο επίσημος φωτογράφος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Επίσης οι εκδότες K.M. Αναστασιάδης με φωτογράφους τους Ηλία Καλαματιανό και Gene, ο E. Ragozino με φωτογράφο τον Σταμάτη Βασιλείου και οι Alterocca-Terni με φωτογράφο τον Generali.

Ο ερασιτέχνης φωτογράφος Ηλίας Καλαματιανός

Ο Ιταλός αρχαιολόγος Giuseppe Gerola

Τον Μάιο του 1912, φθάνει στη Ρόδο ο Ιταλός αρχαιολόγος Giuseppe Gerola, κατόπιν εντολής του ιταλικού Υπουργείου Παιδείας, για να συντάξει κατάλογο των Μεσαιωνικών μνημείων της Δωδεκανήσου. Τα πορίσματα των ερευνών του συνοδεύονταν από πλήθος φωτογραφιών και αποτέλεσαν τη βάση για τις ανασκαφές και τις εργασίες αναστήλωσης που ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια από τους Ιταλούς. Στους τρεις μήνες της παραμονής του στα Δωδεκάνησα ο Gerola αποτύπωσε στις φωτογραφίες του ένα αρχειακό υλικό πολύτιμο για τους ερευνητές, αλλά συγχρόνως και μια καλλιτεχνική ματιά καθώς έστρεψε το φακό του σε παιδικά πρόσωπα και στους κατοίκους με τις παραδοσιακές φορεσιές.

Η πρώτη γραπτή μαρτυρία για την ύπαρξη φωτογραφείου στη Ρόδο και μάλιστα σε χωριό, καταχωρείται στην τοπική εφημερίδα Ροδιακή τον Ιανουάριο του 1920, χωρίς να αναφέρεται το όνομα του φωτογράφου.

Φωτογραφείον

*Φέρεται εις γνώσιν του αξιοτίμου κοινού ότι εν τω χωρίω Απόλλωνι
υπάρχει τέλειον φωτογραφείον, πλούσιον εις είδη φωτογραφίας.*

Μία επίσκεψις θέλει ευχαριστήσῃ τον επισκέπτην.

Τιμαί συγκαταβατικά. Συνιστάται θερμώς.

Τον Νοέμβριο του 1921 μια διαφημιστική καταχώρηση στον τοπικό τύπο γνωστοποιεί για πρώτη φορά την ύπαρξη φωτογραφείου με την επωνυμία ΡΟΔΟΣ στη συνοικία της Μητρόπολης ιδιοκτησίας του φωτογράφου Ευάγγελου Μπαλίδου.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Η «ΡΟΔΟΣ»

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΑΛΙΔΟΥ

Συνοικία Μητροπόλεως Αρ. 3444

*Τελευταίως επανακάμψας εξ Ισπανίας ένθα ησχολήθην με την
φωτογραφικήν ίδρυσαν καλλιτεχνικόν φωτογραφείον, όπου δύνανται
να εκτελεσθώσι οιαιδήποτε φωτογραφικά εργασία με γούστο και
καλλιτεχνίαν απαράμιλλον.*

Ταχύτης και ακρίβεια εις την εκτέλεσιν πάσης εργασίας

Την ίδια περίοδο με τη φωτογραφία ασχολήθηκαν ο Χριστόδουλος Δεσποτάκης με το φωτογραφείο «Απόλλων», ο Γεώργιος Ρόμπερτς, ο Γιώργος Συρίγος, ο Ταξίν Φαράγιαλη με φωτογράφο τον Φιλίππου, και η πρώτη γυναίκα που εμφανίζεται με διαφημιστική καταχώρηση στην τοπική εφημερίδα Νέα Ρόδος, τον Μάρτιο του 1924.

ΝΕΟΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΣΤ. ΜΠΑΡΜΠΑ

Παρά τη Τουρκική Σχολή Σουλεϊμανιέ, οδός Ιπποτών αρ. 1733

*Εφοδιασθέν με νέα τελειότατα μηχανήματα και υλικόν αρίστης
ποιότητος αναλαμβάνει την καλλιτεχνικήν εμφάνισιν οιασδήποτε
φωτογραφικής παραγγελίας.*

Η νεώτερη φωτογραφική ιστορία της Ρόδου ξεκίνησε από τη Σύμη, με πρώτο φωτογράφο τον Φιλήρατο Πάχο που εκτός από φωτογραφίες εκπαίδευσε και νέους Συμιακούς στην τεχνική της φωτογραφίας. Καλλιτέχνης από φύση ο Φιλάρετος, έμπορος στο επάγγελμα, γνώρισε την καινούργια τέχνη από το 1913, την πλησίασε, την έμαθε και μετά την δίδαξε. Από τους μαθητές του ξεχώρισαν ο Παναγιώτης Σακελλαρίδης ο οποίος εγκαταστάθηκε το 1930 στη Ρόδο και άνοιξε το δικό του φωτογραφείο αρχικά στο Νιοχώρι, με την επωνυμία «Foto-Studio», έπειτα στην οδό Αγίας Αναστασίας 39, μετά την απελευθέρωση στην Παλιά Πόλη και αργότερα στο Μαντράκι στο κτήριο που στεγαζόταν το φωτογραφείο του Fiorillo.

Ο Φιλήρατος Πάχος

Ο Παναγιώτης Σακελλαρίδης

Μαζί με τον Φιλήρατο Πάχο στη Σύμη, μνησθηκε στην τέχνη της φωτογραφίας και ο Νικόλας Κυραμαριός, παρακολουθώντας μαθήματα δι' αλληλογραφίας από τις φωτογραφικές εταιρείες Ferrania και Agfa, μαζί με τον αδελφό του Μιχάλη. Το 1915 ήλθε με την οικογένειά του και εγκαταστάθηκε στο Παραδείσι, όπου και ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη φωτογραφία.

Ο Νικόλας Κυραμαριός

Πολλή βροχή, παρ' όλα αυτά, κατάφερα να τραβήξω μία Ταλμποτυπία του Αραβικού Πύργου, ή Πύργου του Αγίου Νικολάου, κατά τη διάρκεια μιας προσωρινής λάμψης από λιακάδα.

Claudius Galen Wheelhouse
19 Ιανουαρίου 1850

Γενική άποψη της Παλιάς Πόλης το 1850.

Οι πρώτες φωτογραφίες της Ρόδου τραβήχτηκαν από τον Claudius Galen Wheelhouse, κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του στη Μέση Ανατολή με ενδιάμεσο σταθμό τη Ρόδο.

Στην πρώτη φωτογραφία, αριστερά απεικονίζεται ο Πύργος του Naillac ύψους 46 μ., πριν την κατάρρευση του από τον καταστρεπτικό σεισμό του 1863.

Ο Wheelhouse όπως και άλλοι περιηγητές εσφαλμένα αναγράφουν τον Πύργο του Philibert de Naillac ως Πύργο του Αγίου Νικολάου ή Αραβικό Πύργο (Arab Kuleh), επειδή κτίσθηκε από Άραβες αιχμαλώτους.

Η δεύτερη φωτογραφία τραβήχτηκε στις 21 Ιανουαρίου του 1850 και απεικονίζει την εντός των τειχών πόλη.

(National Gallery of Canada)

Φωτογραφίες του 19ου αιώνα,
που απεικονίζουν Μουσουλμάνους
και Εβραίους της Ρόδου
με εθνικές ενδυμασίες.

Οι λήψεις έγιναν από τον
Φραγκολεβαντίνο φωτογράφο
Pascal Sebah.

(Από το φωτογραφικό λεύκωμα "Les
Costumes populaires de la Turquie
en 1873" – Library of Congress)

Οικογένεια Μουσουλμάνων της Ρόδου.

Οικογένεια Εβραίων της Ρόδου.

Ο Πύργος του Ρολογιού, ανάμεσα στα ερείπια του ναού του Αγ. Ιωάννου και των γύρω κτισμάτων, μετά την ανατίναξη τους το 1856 από την έκρηξη της πυρίτιδας που βρισκόταν εντός του καθεδρικού ναού των Ιπποτών, και τον καταστρεπτικό σεισμό του 1863.

Είμαστε ακόμη υπό την φοβερή επίδραση που μας προξένησε η θλιβερή νύχτα στις 22 Απριλίου. Νύχτα αγωνίας και τρόμου που η ανάμνηση θα μείνει για καιρό ζωντανή στη θύμηση των δύστυχων κατοίκων της Ρόδου. Από μερικές μέρες ήδη φυσούσε με ασυνήθιστη βιαιότητα βόρειος άνεμος, διώχνοντας μερικά μαύρα σαν πίσσα σύννεφα. Αν παρατηρούσε κανείς τον ουρανό με αυτή τη θέα θα έβρισκε ότι υπήρχε κάτι το απειλητικό, δεν ξέρω προμηνυόταν συμφορά σ' αυτή τη σκοτεινή νύχτα. Μια δροσιά τελείως αφύσικη γι' αυτή την εποχή ήταν αισθητή.

...Του φαινομένου, προηγήθηκε υπόκωφη βοή που ερχόταν με τον αέρα από τη θάλασσα και ακολούθησε υπόγειος θόρυβος, μεγάλης διάρκειας. Η δόνηση κράτησε το πολύ πολύ δεκαπέντε δευτερόλεπτα, ήταν μία αλλά αρκετή για να μεταβάλει το μεγαλύτερο μέρος του νησιού σε σωρό ερειπίων. Οι δρόμοι που είναι αδιάβατοι από τις πέτρες, παρουσιάζουν συγκλονιστικό θέαμα. Ο Πύργος του Philibert de Naillac, αυτό το μεγάλο κτίσμα κατασκευασμένο από τους Ιππότες κατέρρευσε...

Henry Barmann
L' Illustration, 30 Μαΐου 1863

(Αρχείο Fine Arts Library, Harvard University)

Η οδός των Ιπποτών. Ανώνυμη φωτογραφία, π. 1880. Διακρίνονται τα κτήρια δεξιά του καταλύματος της 'Γλώσσας' της Ιταλίας και αριστερά το Νοσοκομείο των Ιπποτών (Αρχαιολογικό Μουσείο).

Διέτρεχα έναν μακρύ δρόμο που και σήμερα ακόμα λέγεται Οδός των Ιπποτών. Γοτθικά σπίτια κι από τις δύο πλευρές, με τους τοίχους τους στολισμένους επιγραφές κι οικόσημα ιστορικών οίκων της Γαλλίας. Παρατήρησα και σημείωσα τα κρίνα της Γαλλίας στεφανωμένα κι έτσι δροσερά σα να 'χαν μόλις βγει από το χέρι του γλύπτη. Οι Τούρκοι, που ακρωτηρίασαν παντού τα μνημεία της Ελλάδας, δε θίξαν τα μνημεία τα ιπποτικά. Φαίνεται πως η γενναιότητα των χριστιανών κατέπληξε την ανδρεία των απίστων κι έτσι οι Σαλαδίνι μάθαν να τους σέβονται...

Francois-Rene de Chateaubriand
Itineraire de Paris a Jerusalem 1806-1807